

Jindra Maes

Handreiking

Queering the Collections

Handreiking

Queering the Collections

Jindra Maes

In opdracht van:
IHLIA LGBTI Heritage

In samenwerking met:
BHIC

Inhoudsopgave

Queering the Collections

Een introductie	6
Twee manieren van Queering the Collections	10
Tips vanuit het werkveld	12

Het BHIC

Inleiding	15
Tips voor Queering the Collections	19
Uitdagingen	28
Tips voor de zoekwijzer en verhalen	29

Tot slot

Literatuur over queeren	32
Toekomstig onderzoek	36
Bibliografie	38

Queering the Collections

Een introductie

Zichtbaarder maken van queerness in collecties

Historisch gezien wordt heteroseksualiteit beschouwd als de norm, als normaal. Homoseksualiteit wordt als abnormaal of afwijkend van deze norm gezien. Hierdoor zijn heteronormatieve perspectieven oververtegenwoordigd in de samenleving. Deze oververtegenwoordiging is ook aanwezig binnen hedendaagse

collecties van instellingen zoals archieven en musea. Queergeschiedenis is minder zichtbaar als gevolg hiervan. Dit betekent niet dat queerness in het verleden niet bestond. Veel queergeschiedenis is niet gedocumenteerd omdat het als onbelangrijk of taboe werd beschouwd. Ook is de queergeschiedenis die wel is gedocumenteerd vaak niet als zodanig beschreven. Om queeraspecten uit het verleden zichtbaarder te maken, zetten organisaties in Nederland stappen om de collecties te queeren. Het zichtbaarder maken van queerness in collecties is van groot belang. Het draagt bij aan de sociale acceptatie van queer mensen en queergedragingen. Daarnaast zorgt het ervoor dat queer mensen zichzelf vertegenwoordigd zien in de geschiedenis in huidige tentoonstellingen en archieven.

Queering the Collections (QtC) is een initiatief en een Nederlands netwerk bestaande uit organisaties met een collectie, zoals archieven en musea. Het QtC-netwerk werd gelanceerd in 2015 tijdens een symposium georganiseerd door IHLIA, het Amsterdam Museum, de Reinwardt Academie en COMCOL (Knoop en Van den Hoonard, 2016). Vandaag de dag spreken steeds meer organisaties uit te willen investeren in QtC. Veel van deze organisaties weten echter niet waar ze moeten beginnen en welke praktische stappen ze kunnen zetten. Sommige organiseren sporadisch initiatieven om aandacht te besteden aan queercollecties, bijvoorbeeld tijdens Pride-maand. Hoewel deze inspanningen een goede start zijn en goede bedoelingen tonen, is het doel van QtC om queering te laten uitgroeien tot een duurzaam en structureel beleid binnen een organisatie. Dit lijkt moeilijker te zijn. Veel organisaties missen de praktische middelen om dit proces van queering te starten. Zij vragen zich af: wat zijn de praktische stappen richting QtC? Deze handreiking tracht deze vraag te beantwoorden.

Allereerst biedt deze handreiking voorbeelden van QtC-initiatieven van Nederlandse organisaties met een collectie. Daarnaast gaat deze in op het succesvolle QtC-initiatief bij het BHIC. Dit initiatief laat de tips en uitdagingen zien vanuit het veld. Vervolgens geeft het, vanuit de literatuur, praktische hulpmiddelen voor QtC. Tot slot wordt er advies gegeven over vervolgonderzoek rondom QtC. Hoewel deze handreiking specifiek is gericht op de context van archieven, zijn de inzichten die naar voren komen relevant voor alle organisaties met een collectie. De handreiking hoopt alle organisaties met een collectie te inspireren om de eerste stappen te zetten richting QtC.

Twee manieren van

Queering the Collections

Kijken met een queerlens

QtC-initiatieven kunnen op twee manieren worden onderverdeeld. Ten eerste is QtC “het actief verzamelen van objecten met een queerbetekenis” (COC, 2015). Het gaat hierbij om de (queer)collectie uit te breiden door meer queerobjecten toe te voegen. Veel organisaties met een collectie (vooral musea) breiden hun huidige collecties uit door queerobjecten en tentoonstellingen toe te voegen. Zo maakte Museum Arnhem een tentoonstelling,

genaamd 'How dare you make me feel this way', waarin trans- en queerplezier centraal stonden (Museum Arnhem, z.j.).

Ten tweede richt QtC zich op “het onderzoeken, beschrijven en ontsluiten van queeraspecten van objecten die deel uitmaken van de collectie van een museum of erfgoedinstelling”. (COC, 2015) Deze manier van QtC bekijkt de bestaande collectie door een 'queerlens'. Zo startte het Groninger Museum in 2022 met een Queertour die een queerperspectief biedt op de vaste collectie van het museum (Groninger Museum, 2022). Het Amsterdam Museum maakte een audiotour, genaamd [IN]visible, om zowel zichtbare als minder zichtbare lhbtj-verhalen in het museum naar de voorgrond te brengen (Amsterdam Museum, z.j.). Het Rijksmuseum heeft een pagina op de website die queerinterpretaties van historische stukken binnen de collectie toont (Rijksmuseum, z.j.). Het Nieuwe Instituut creëerde een initiatief, genaamd Seen/Unseen, dat de Nationale Collectie bekijkt vanuit een intersectioneel-feministisch en (gender)queerperspectief (Nieuwe Instituut z.j.). Ook archieven zijn bezig met het zichtbaarder maken van queeraspecten binnen de collectie. Zo organiseerde het Regionaal Archief Tilburg in samenwerking met COC Tilburg-Breda een symposium over onderzoek naar seksuele en genderdiversiteit in archiefbronnen (Regionaal Archief Tilburg, 2019).

Het uitbreiden van de collectie met queerstukken lijkt voor de meeste organisaties toegankelijker te zijn dan het vinden van queeraspecten in de bestaande collecties. Dit komt omdat een queerlens de manier waarop je naar de wereld kijkt uitdaagt en nieuwe manieren van kijken vereist. Beide benaderingen kunnen sporadisch worden uitgevoerd of als integrale aanpak binnen een organisatie. Het is belangrijk om te focussen op structurele veranderingen die organisaties kunnen doorvoeren, zodat queering een duurzame en organisatiebrede benadering wordt.

Q U E E R

Tips vanuit het werkveld

Experts uit het QtC-netwerk geven tips om QtC tot een succes te maken vanuit de ervaringen uit het werkveld

Er is geen universele aanpak

De manieren waarop een organisatie haar collecties kan queeren hangt sterk af van de collectie zelf en de historische en culturele context van de organisatie (IHLIA LGBTI Heritage, 2022). Hoe er in de collectie gezocht kan worden en waarnaar gezocht kan worden is afhankelijk van de specifieke collectie. Daarom is kennis over de collectie van belang en moet een organisatie onderzoeken op welke manieren queeraspecten aanwezig kunnen zijn binnen de collectie.

Dit betekent dat organisaties voorkennis nodig hebben over de historische en sociale context van wat ze onderzoeken. Het is bijvoorbeeld belangrijk om te weten welke termen er door de geschiedenis heen werden gebruikt voor wat men nu queer noemt, afhankelijk van de tijdsperiode die wordt onderzocht. Deze informatie is nodig voordat organisaties kunnen beginnen met historisch onderzoek naar queeraspecten binnen de collectie (Knoop en Van den Hoonard, 2016).

Duurzaam en organisatiebreed beleid

Om de collectie duurzaam te queeren, moet queering organisatiebreed beleid worden. QtC moet als belangrijk worden beschouwd binnen alle lagen van de organisatie en een integraal aspect worden van nieuwe initiatieven. Het is dus van belang om te voorkomen dat beleid enkel performatief is, en het nooit daadwerkelijk wordt uitgevoerd. QtC is een ware verandering in de manier waarop men naar de collectie als geheel kijkt.

Q U E E R

Tips vanuit het werkveld

Het BHIC

Inzichten

Zoals we hierboven zien, worden de meeste QtC-initiatieven opgepakt door musea. Omdat archiefinstellingen verschillen van andere organisaties met een collectie, heeft QtC bij archieven te maken met specifieke aanpakken en uitdagingen. Het voorbeeld van QtC binnen het BHIC geeft de nodige inzichten over hoe archieven hun collecties kunnen queeren.

Inleiding

HET BRABANTS HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM

Het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) is hét archief dat de Noord-Brabantse geschiedenis bewaart en beheert. Het BHIC is het op twee na grootste archief van Nederland. Naast het beheren van dit archief heeft het BHIC projecten over specifieke onderwerpen, themasites, zijn er op de website verhalen te vinden op basis van archiefstukken en helpt het BHIC iedereen van het grote publiek tot ervaren onderzoekers om het archief te gebruiken.

Sinds september 2022 is het BHIC actief bezig met het thema Queering the Collections. Dit is onderdeel van een breder doel om slecht gerepresenteerde stemmen in het archief naar voren te brengen en het archief een inclusievere plek te maken voor iedereen. Het BHIC noemt dit 'meerstemmigheid'. Daarnaast tracht het BHIC anderen te inspireren om zelf ook onderzoek te gaan doen naar queergeschiedenis in zowel het archief van het BHIC als in andere collecties en archieven.

Het initiatief van het BHIC is een uniek voorbeeld van hoe QtC eruit kan zien binnen een archieforganisatie. Het brengt mooie inzichten met zich mee over hoe andere archieven en organisaties met een collectie QtC op een duurzame manier kunnen aangaan. In deze handreiking komt naar voren hoe het BHIC QtC heeft aangepakt, de uitdagingen die hierbij komen kijken en wat de aanpak bij het BHIC succesvol maakt. Dit zodat andere organisaties met een collectie hiervan kunnen leren.

QUEERING THE COLLECTIONS BIJ HET BHIC

QtC bij het BHIC is voornamelijk uitgevoerd door twee stagiaires: Maxime van Loenhout vanuit Universiteit Utrecht en Roxanne Lokin vanuit de Universiteit van Uppsala, Zweden. Het QtC-initiatief werd geleid door archivist en projectleider Thijs de Leeuw. Alle drie de

medewerkers zijn gesproken voor deze handreiking. Ook is er voor de handreiking contact geweest met het Hoofd Publieksdiensten Christian van der Ven.

Het BHIC definieert de term 'queer' als: "iedereen die niet heteroseksueel en/of cisgender is (mensen die zich prettig voelen bij het geslacht dat ze hebben gekregen bij geboorte)". Bronnen die gaan over queeridentiteiten of -handelingen zijn slecht zichtbaar en vindbaar in archieven. Het BHIC legt de oorzaken hiervoor uit: het komt deels door de historische context en deels door hoe het archief is opgebouwd. Historisch gezien zijn queerbronnen bijvoorbeeld moeilijk vindbaar omdat het taboe was om te spreken over seksueel, sekse- en genderdivers gedrag. In brede zin waren alle seksualiteiten die afweken van de (cis/hetero)norm taboe. Mede uit het onderzoek van Luc Brants (2018) naar homoseksualiteit in Brabant blijkt dat deze vormen van gedrag moeilijk te vinden zijn in historische bronnen. Dit onderzoek laat zien dat strafvonnissen vanuit discriminerende wetgeving tegenover homoseksualiteit ambigue termen gebruiken zoals 'onzedelijk gedrag'. Homoseksualiteit wordt in deze strafvonnissen niet expliciet benoemd. Er is dus weinig materiaal gedocumenteerd en het materiaal dat er is, is vaak moeilijk te vinden. Deze lastige vindbaarheid van queerbronnen is tevens een probleem dat voortkomt uit hoe het archief is opgebouwd. Er zijn bijvoorbeeld andere zoektermen nodig dan de termen die we vandaag de dag gebruiken. Ook zijn bronnen in het archief niet gelabeld met termen die duiden op seksuele, sekse- en genderdiversiteit zoals queer of heteroseksueel. Hierdoor moet men zelf op zoek in het archief vanuit voorkennis over de geschiedenis.

VINDBAARHEID EN ZICHTBAARHEID VERBETEREN

Door middel van QtC wil het BHIC de vindbaarheid en zichtbaarheid van queerbronnen vergroten. Het BHIC pakt dit op twee manieren aan: het vindbaarder en zichtbaarder maken van het

queermateriaal dat zich reeds in het archief bevindt én het queermateriaal in het archief uitbreiden.

Het eerste onderdeel van QtC is het beter vindbaar en zichtbaar maken van het queermateriaal in het archief:

→ **Het BHIC verbetert de vindbaarheid van het queermateriaal door middel van de Queerzoekwijzer. Deze zoekwijzer maakt onderzoekers wegwijs in waar en hoe zij in het archief van het BHIC (en in andere archieven en collecties) queerbronnen kunnen vinden. Dit doet het BHIC bijvoorbeeld door uitleg te geven over welke archieven (mogelijk) relevant zijn. Ook faciliteren ze binnen deze zoekwijzer een zoektermenlijst met historische termen die relevant zijn gebleken in het zoeken naar queerbronnen binnen het archief van het BHIC. Daarnaast geeft de zoekwijzer uitgebreid uitleg over het belang van het naar voren halen van queeraspecten in het archief en de moeilijkheden die hierbij komen kijken.**

→ **Het BHIC vergroot de zichtbaarheid van queermateriaal in het archief door het schrijven van verhalen op basis van queerarchiefstukken. Deze verhalen plaatst het BHIC op de website en zijn momenteel te vinden door 'queer' in de zoekbalk te typen.**

Het BHIC geeft aan dat de verhalen en de zoekwijzer in de toekomst tevens een aparte webpagina krijgen, vergelijkbaar met webpagina's die al bestaan voor andere thema's zoals 'Rebellerende vrouwen' en 'Kraakbewegingen'. Dit zal bijdragen aan zowel de vindbaarheid als zichtbaarheid van queergeschiedenis in het archief.

Aan de ene kant belicht het BHIC dus de queerbronnen in het archief door middel van verhalen. Aan de andere kant helpt de

Queerzoekwijzer anderen met zoeken naar queerbronnen in het archief. Ook wordt dit thema expliciet aanbevolen bij oproepen voor nieuwe 'research fellows'. Door deze combinatie, waarin het BHIC zowel zelf initiatief neemt als anderen aanspoort onderzoek te doen naar de queergeschiedenis, wordt QtC een initiatief voor iedereen.

Het tweede onderdeel van QtC van het BHIC is het uitbreiden van de queercollectie. Dit doet het BHIC onder andere door particuliere acquisitie. Het BHIC plaatst oproepen naar het publiek om verhalen en materiaal over queeronderwerpen te delen. Denk hierbij aan bronnen als foto's en papieren/geschreven bronnen zoals egodocumenten, brieven, documentatie, affiches en tijdschriften/bladen. "Dat gaat van complete, min of meer geordende (privé)archieven tot een handjevol ongeordend oud materiaal 'wat iemand nog heeft liggen op zolder'" (Thijs de Leeuw).

Het opbouwen van een netwerk is van groot belang bij acquisitie. Dit gaat namelijk verder dan enkel oproepen plaatsen. Het gaat "in eerste instantie om het aangaan van contacten, verkrijgen van vertrouwen en het uitbreiden van het netwerk" (Christian van der Ven). Er wordt dan ook expliciet uitgesproken dat het belangrijk is dat de mensen om wie het gaat zelf de verhalen vertellen en er niet voor hen wordt gesproken. Hierin past ook het beginnende initiatief genaamd 'oral history'. Hierbij is "het vastleggen en bewaren van persoonlijke verhalen" een belangrijk streven (Thijs de Leeuw). Hiervoor worden interviews afgenomen. Deze interviews worden soms gekoppeld aan acquisitie, waarbij iemand vertelt over het overhandigde materiaal en hoe die (privé)collectie tot stand is gekomen. Op deze manier breidt het BHIC het netwerk en de queercollectie uit

Tips voor Queering the Collections

Er komen een aantal aspecten naar voren die er bij het BHIC voor hebben gezorgd dat QtC een succes kon worden. Deze worden hieronder uiteengezet.

I. OVERKOEPELEND BELEID

Het QtC-initiatief van het BHIC is onderdeel van een breder doel van het BHIC: meerstemmigheid binnen het archief. Meerstemmigheid van het archief gaat over het zichtbaarder maken van diverse ondergerepresenteerde groepen zoals queer/lhbtq+-personen, mensen van kleur, migranten, vluchtelingen, reizigers (een koepelterm die bijvoorbeeld duidt op woonwagenbewoners, Sinti en Roma), krakersbewegingen, milieubewegingen en meer. Meerstemmigheid besteedt bewust en expliciet meer aandacht aan alle groepen en personen die om wat voor reden dan ook niet of slecht zichtbaar zijn in het archief of maar heel eenzijdig worden gerepresenteerd. Dit doel van meerstemmigheid is opgenomen in het beleidsplan 2023-2026.

Het overkoepelende beleid van meerstemmigheid heeft voor- en nadelen voor het aanpakken van QtC op een duurzame manier. Aan de ene kant zorgt een overkoepelend beleid voor een breder gedragen doel van meer inclusiviteit en het uitlichten van diverse stemmen. Dit kan eenmalige projecten die pinkwashen tegengaan, omdat het duurzaam beleid is binnen de organisatie. Aan de andere kant is het meer werk om een zo breed mogelijke diversiteit aan stemmen te laten horen. Dit kan een belemmering zijn voor organisaties om de eerste stap te zetten.

SAMENVATTING

→ **Maak QtC onderdeel van een overkoepelend doel van diversiteit en inclusie. Zo wordt dit een duurzaam onderdeel van de dagelijkse praktijk.**

II. DUURZAAM BELEID DOOR BOTTOM-UPBENADERING

Het beleidsplan van het BHIC maakt op zichzelf QtC niet succesvol. Beleidsplannen laten een goede intentie zien. Een kritische blik op beleidsplannen is echter noodzakelijk. Deze tonen namelijk nog niet de realiteit van de daadwerkelijke werkzaamheden richting een diverser en inclusiever archief en de resultaten hiervan. Het beleidsplan van het BHIC is succesvol door de manier waarop het tot stand is gekomen en duurzaam is geworden binnen de organisatie.

Een belangrijk onderdeel van hoe het BHIC QtC op een duurzame manier heeft kunnen opzetten, is het feit dat meerstemmigheid langzamerhand vanuit de interesses en waarden van de medewerkers steeds meer aandacht kreeg binnen hun werkzaamheden. Door de jaren heen groeide de belangstelling voor tot dan toe onderbelichte groepen. Dit proces begon grofweg in 2018 met een interesse voor 'Rebellerende vrouwen in Brabant' tijdens de tweede feministische golf. Dit breidde zich via netwerken uit tot een project gewijd aan het bredere thema van emancipatie- en protestbewegingen in Brabant: krakers, vredesactivisten, milieuactivisten én dat de homobeweging en lesbische beweging volgde.

De betrokkenheid bij andere sociale bewegingen en minderheidsgroepen hielp bij het queeren van de collectie. Dit zorgde namelijk voor een breed netwerk van contacten die kennis hadden over de homobeweging en lesbische beweging. Wat dus begon bij Rebellerende vrouwen in Brabant, is uiteindelijk als

meerstemmigheid opgenomen in het huidige beleidsplan. Het BHIC handelt vanuit wat zij intern belangrijke waarden vindt. De waarde van meerstemmigheid komt voort uit het groeiende besef dat er stukken geschiedenis ontbreken binnen het archief. Maxime van Loenhout zegt bijvoorbeeld: "Iedereen verdient het om zichzelf te kunnen herkennen in het verleden."

Daarnaast spreekt het BHIC expliciet uit niet te willen doen aan pinkwashing "of wat voor washing dan ook" (Thijs de Leeuw). Hierin staat integriteit centraal. De medewerkers van het BHIC die zich bezighouden met QtC zijn écht geïnteresseerd in het veranderen van de eenzijdige representatie binnen het archief. Ook zien zij het bredere maatschappelijk belang hiervan in. Christian van der Ven benadrukt naast de 'archiefwettelijke' taak de maatschappelijke verantwoordelijkheid van het BHIC. Hij zegt: "Het is mede onze opgave om vanuit ons werk bij te dragen aan een inclusieve samenleving; een maatschappij waarin iedereen ook via onze gezamenlijke collecties op een vrije manier aan identiteitsvinding en -beleving kan doen, en ook anderen daarin kan ontmoeten en leren kennen." Het BHIC heeft als doel dat meerstemmigheid structureel wordt: dat het uiteindelijk geen aandachtspunt meer hoeft te zijn, "omdat diversiteit het nieuwe normaal is geworden", laat Thijs de Leeuw weten.

Diversiteit, meerstemmigheid en dus aandacht voor QtC werd concreter door de tijd heen en neemt nu een centralere plek in binnen de organisatie. QtC is dus een langzaam proces waarbij steeds wat stapjes worden gezet in de goede richting. Daarnaast is het initiatief ontstaan vanuit de waarden en interesses van de werknemers zelf. Deze combinatie heeft ervoor gezorgd dat het een duurzame plaats heeft kunnen innemen binnen de organisatie en dus ook het beleidsplan.

SAMENVATTING

- **Maak QtC organisatiebreed beleid.**
- **Durf de eerste stap te zetten. QtC heeft tijd nodig om duurzaam te kunnen ontstaan.**

III. ORGANISATIECULTUUR

De organisatiecultuur is een belangrijke factor die het beleid succesvol duurzaam heeft gemaakt bij het BHIC. Het komt naar voren dat zowel de stagiaires als de vaste medewerkers veel vrijheid krijgen bij de invulling van hun werkzaamheden. De medewerkers zelf hebben veel inbreng in de inhoud van de projecten waar zij aan werken en de stagiaires kregen veel vertrouwen vanuit de organisatie om QtC op te zetten. De vrijheid om QtC op te pakken is een voorwaarde om het tot een succes te maken. De stagiaires hadden inbreng in de inhoud van de stage, wat ervoor zorgde dat zij onderzoek konden doen naar waar ze geïnteresseerd in waren. Naast interesse in Brabantse geschiedenis en in onderzoek naar minderheidsgroepen, hadden beide stagiaires vanuit hun studies geschiedenis en vroegmoderne geschiedenis ervaring met historisch onderzoek. Vaardigheid en interesse zijn beide van belang.

Beide stagiaires noemen naast vrijheid ook ondersteuning vanuit de organisatie als belangrijk aspect om de stage goed te laten verlopen. De projectleider Thijs de Leeuw was niet alleen betrokken bij het project omdat hij er enthousiast over was. Hij had ook de ruimte om de stagiaires te helpen wegwijs te maken in de organisatie en om hen kennis te laten maken met het netwerk dat hij al had opgebouwd. Daarnaast zijn er natuurlijk gedreven medewerkers nodig om aan de slag willen gaan met QtC. Roxanne Lokin noemt het 'intern enthousiasme'. Het naar voren brengen van diverse stemmen binnen het archief is geen makkelijke opgave. De

medewerkers van het BHIC zijn dit desondanks aangegaan. Gedreven en gepassioneerde medewerkers én stagiaires maken het project van QtC bij het BHIC een succes. Ook de openheid van medewerkers heeft hieraan bijgedragen. Medewerkers die niet direct te maken hadden met QtC dachten er toch over mee en toonden interesse in het onderwerp. Deze medewerkers zijn nodig om het QtC-initiatief levend te houden wanneer de stage tot een einde komt.

SAMENVATTING

- **Neem gedreven werknemers en stagiaires aan die gepassioneerd zijn over QtC.**
- **Geef hen ruimte, vrijheid en vertrouwen. Maar ook ondersteuning.**

IV. ZELFREFLECTIE EN KRITISCHE BLIK OP HET ARCHIEF

Een volgend belangrijk onderdeel van het succes van QtC bij het BHIC is de kritische zelfreflectie op de structuur en systemen die achter het eigen archief schuilgaan. De problematiek die QtC moeilijk maakt "raakt aan de kern van wat het archief is, wie wij zeggen te zijn of denken te zijn", stelt Thijs de Leeuw. Hij geeft aan dat het van belang is te reflecteren op de ontstaansgeschiedenis van het archief en "de selectiecriteria op basis waarvan de archieven worden bewaard". Dit laat de oorzaken zien van de onderrepresentatie van bepaalde groepen binnen het archief.

Het BHIC reflecteert op wie historisch gezien bepaalde wat wel en niet bewaard hoorde te blijven en op welke manier. Dit waren voornamelijk "witte mannen van een bepaalde leeftijd en met een bepaald opleidingsniveau" (Thijs de Leeuw). Het archief is niet neutraal, maar is juist gekleurd met een specifieke blik. Op basis van

de archiefstukken worden geschiedenissen geschreven. Daarom is het belangrijk diverse stemmen uit te lichten, zodat de geschiedenis diverser kan worden. Het BHIC is zich hier steeds bewuster van gaan worden en gaat actief in tegen de norm door met een queerblik naar de archiefstukken te kijken. Maxime van Loenhout laat weten dat het goed is dat archieven en onderzoeksinstellingen de geschiedenis bewaren, maar “ergens mag er ook een soort ownership zijn, iets mee gedaan worden”. Hierin neemt het BHIC verantwoordelijkheid.

Om de gaten in het archief op te vullen en het archief diverser te maken, doet het BHIC particuliere acquisitie van bronnen zoals foto's of verhalen door middel van een oproep. Dit wordt gedaan met een kritische blik: wie wil persoonlijke bronnen delen met het BHIC? Wie voelt zich er thuis? Hieruit volgt de vraag of het archief wel een safe space is. Het antwoord hierop blijkt “voor veel mensen niet” (Thijs de Leeuw). Het BHIC is zich ervan bewust dat de mensen die het archief diverser kunnen maken zich van oorsprong niet herkennen in wat het archief beheert en de manier waarop het wordt beheerd. Hierbij gaat het om “het moeten verdienen van vertrouwen”, zegt Christian van der Ven. Het BHIC ziet in dat dit vertrouwen er niet vanzelfsprekend is en dat het opbouwen van dit vertrouwen tijd nodig heeft. Het BHIC stelt dit probleem aan de kaak binnen de organisatie.

Daarnaast reflecteert het BHIC op de ondertitel van de organisatie: Het Geheugen van Brabant. Wat is nou echt hét geheugen van Brabant? Langzaam beseft het BHIC dat deze ondertitel gerelativeerd moest worden, aangezien het BHIC nog veel stemmen niet representeerde. Het nieuwe beleidsstuk 2023-2026 is dan ook genaamd 'Ook óns Brabant', wat verwijst naar het belang van de meerstemmigheid van het archief.

Het belang van een inclusieve, veilige omgeving waarin iedereen zich zou moeten herkennen, komt dus niet enkel terug in het project QtC, maar in meerdere aspecten in de organisatie.

SAMENVATTING

- **Reflecteer op de ontstaansgeschiedenis van de organisatie en welke structuren dit met zich meebrengt.**
- **Werp een kritische blik op wie de organisatie aantrekt, wie zich er thuis voelt en gerepresenteerd voelt. Reflecteer op de oorzaak hiervan.**

V. EEN LOGISCHE STAP

QtC is geen one-size-fits-all-initiatief. De invulling van QtC is afhankelijk van de werkzaamheden en structuur van de specifieke organisatie. In de keuze van een organisatie over de invulling van QtC, kan de organisatie reflecteren op wie zij aan wil trekken, wat past binnen de collectie en wat past bij de organisatie. BHIC's keuze voor de inhoud van QtC als queerzoekwijzer en verhalen is een logische stap binnen de organisatie. Het faciliteren van een goede zoekervaring van geïnteresseerden is belangrijk binnen het BHIC. Dit zien we bijvoorbeeld terug in de chatfunctie op de site van het BHIC waarin men vragen kan stellen aan een medewerker en de forumpagina waarin iedereen aan elkaar hulp kan vragen. Op de site van het BHIC waren al meerdere zoekwijzers te vinden die mensen helpen met het zoeken in het archief voordat de Queerzoekwijzer werd ontwikkeld. Daarnaast is er een hulp bij de zoekpagina. Het maken van een queerzoekwijzer is voor het BHIC dus een voor de hand liggende keuze als onderdeel van QtC.

Ook de verhalen over queeronderwerpen vanuit de archiefstukken van het BHIC is een logische stap, aangezien het BHIC al een gehele

verhalenpagina op de site heeft staan. Bovendien passen de zoekwijzer en de verhalen goed binnen het BHIC omdat het zich zowel richt op 'ingewijde' onderzoekers als op het bredere publiek. De zoekwijzer is meer gericht op de onderzoekers, de verhalen meer op een breed publiek.

Bij de invulling van QtC is het tevens van belang om een duidelijk doel te hebben. Dit heeft het BHIC geholpen bij het QtC-initiatief, omdat de stagiaires wisten waar ze naartoe werkten en hoe het eindproduct eruit zou komen te zien. Dit zorgt daarnaast voor een goede reflectie op wat past binnen de organisatie en wat haalbaar is. Wanneer het doel bereikt is, kunnen weer verdere doelen opgesteld worden die ervoor zorgen dat QtC een lopend proces blijft.

SAMENVATTING

→ **Kies voor een invulling van QtC die past bij de structuur en werkzaamheden van de organisatie zodat QtC natuurlijk verloopt.**

→ **Stel een duidelijk doel voor de invulling van QtC.**

VI. CREATIVITEIT

Het BHIC heeft de missie: meer publiek, meer divers publiek en meer tevreden publiek. Een voorbeeld van een project met veel bekendheid is het project Wierook, Wijwater en Worstenbrood – Het rijke roomse leven in Brabant 1900-1970. Dit project trekt een groot publiek aan en heeft zelfs een aparte website. Het BHIC heeft veel informatie in het archief over de katholieke geschiedenis van Brabant. Het publiek dat interesse heeft in dit onderwerp en er zelf over kan en wil vertellen, is groot. De doelgroep die traditioneel gezien meer geïnteresseerd is in archieven is tevens de doelgroep

met persoonlijke affiniteit met het onderwerp. Dit zorgt voor een grote populariteit van de pagina.

De queerverhalen, die te zijner tijd ook een aparte webpagina zullen krijgen, zullen daarentegen minder populariteit opleveren bij een groot publiek. Hier staat de variatie in publiek en de meerstemmigheid van het archief centraal. Voorheen werd meer divers anders geïnterpreteerd dan nu. Eerder ging het bijvoorbeeld over het aantrekken van een publiek "met een gemiddeld lager opleidingsniveau dan archiefdiensten van oudsher trokken" (Christian van der Ven). Door onder andere de bredere maatschappelijke ontwikkelingen van meer aandacht voor diversiteit en inclusie, en vanuit eigen ervaringen, concludeerde het BHIC dat meer divers verder gaat dan voorheen beseft werd. Nu wordt er vanuit QtC ingezet op meer diversiteit.

Het doel is een groot publiek te houden, maar wel een gevarieerd publiek aan te trekken. Dit brengt uitdagingen met zich mee, want hier zijn genoeg middelen voor nodig. Toch laat het BHIC zien dat het mogelijk is, onder andere door het aanstellen van enthousiaste en vaardige stagiaires.

Ook vraagt het kleinschalige een andere manier van kijken. Er is veel minder informatie, waardoor er creatiever omgegaan zal moeten worden met de informatie die er wel is. Weinig informatie betekent namelijk niet dat het onderwerp onbelangrijk is. Het BHIC laat zien dat zelfs als er zeer weinig te vinden is over een queeronderwerp, er een verhaal over geschreven kan worden. Ze benadrukken het belang hiervan.

SAMENVATTING

- **Reflecteer op de keuze in het aan willen trekken van een grootschalig publiek of een gevarieerd publiek. Vind hierin een balans die past bij de organisatie.**
- **Zoek manieren waardoor er meer middelen beschikbaar zijn voor de focus op het kleinschalige, bijvoorbeeld door het aanstellen van stagiairs.**

Uitdagingen

Het BHIC heeft grote stappen gezet in het zichtbaarder maken en onder de aandacht brengen van queeraspecten in het Brabantse archief. Maar ook het BHIC loopt tegen uitdagingen aan. Het BHIC hoopt hierin in de toekomst te kunnen leren van de QtC-initiatieven van andere archieven en organisaties met een collectie.

DE STRUCTUUR VAN HET ARCHIEF

De grootste uitdaging voor het BHIC is het veranderen van de structuur van het huidige archief, zodat queerbronnen in de toekomst makkelijk en vanzelfsprekend vindbaar zijn. De inhoud van de Queerzoekwijzer zou dan verschuiven en op andere manieren de vindbaarheid van de queergeschiedenis kunnen vergroten. Een manier om de vindbaarheid van queerbronnen te vergroten, is het opnieuw labelen van alle archiefstukken waarbij de stukken met queeraspecten het label queer krijgen. Het opnieuw labelen van alle archiefstukken blijkt (voor nu) een te grote opgave. Wel is het BHIC zich bewust van het onderwerp, waardoor er meer oog is voor queeraspecten in nieuwe archiefstukken die binnenkomen. Daarnaast brengt labelen nog een moeilijkheid met zich mee. Wanneer je iets uit het verleden queer noemt, bestaat er de kans op verkeerde interpretatie. Er is dus reflectie nodig op hoe het

archief op een ethische manier labelt en hoe dit er binnen de organisatie uit komt te zien.

DE MIDDELEN

Bovendien is het een uitdaging om QtC in het archief centraal te blijven stellen. Hiervoor zijn genoeg middelen nodig, zoals geld en tijd, maar ook gedreven mensen die met QtC aan de slag willen gaan. De toekomst van QtC is afhankelijk van de beschikbare middelen. Deels ligt dit in handen van het beleid: wat vindt een organisatie belangrijk? Waar besteedt een organisatie aandacht aan? En heeft een organisatie de middelen om QtC in te bedden in het alledaagse werk, zodat het het nieuwe normaal kan worden?

Verder is QtC afhankelijk van het vinden van gedreven en vaardige mensen. Alhoewel er meerdere keren wordt aangegeven dat stagiairs inzetten een goede stap is voor QtC, wordt hier ook kritisch op gereflecteerd. Wat kan een organisatie verwachten van stagiairs wiens doel het is om te leren? En wat gebeurt er met het project wanneer de stageperiode ten einde komt?

Tips voor de zoekwijzer en verhalen

De Queerzoekwijzer op de site van het BHIC laat duidelijk zien wat de uitdagingen zijn bij het zoeken naar queeraspecten binnen het archief en biedt tips over hoe men hiermee om kan gaan. Bij het ontwikkelen van de zoekwijzer kwamen soortgelijke uitdagingen naar voren.

VOORKENNIS

Voorkennis over de queergeschiedenis is van belang bij het zoeken naar queerarchiefstukken.

Zo was kennis ook de basis van het ontwikkelen van de zoekwijzer zelf. Bij het onderzoek naar queer-Brabant is bijvoorbeeld kennis over specifieke geschiedenis van Brabant relevant. De kennis die nodig is om queerbronnen te vinden verschilt dus per archief. Door hulp van experts en onderzoeken naar queergeschiedenis werd de basis gelegd. Een voorbeeld van zo'n expert is Luc Brants, een onderzoeker die zich verdiept in homoseksualiteit in Brabant. Hij gaf aanwijzingen vanuit zijn eigen ervaring en kennis over waar de geschiedenis van homoseksualiteit verstopt zit in het archief. Van hieruit breidde de zoekwijzer steeds uit.

Aan de andere kant komt naar voren dat buiten deze basiskennis het belangrijk is exploratief te werk te gaan. De zoekwijzer is ook tot stand gekomen door kennis uit reeds gevonden bronnen, waarin nieuwe zoektermen te vinden te zijn. Al zoekende kwamen de stagiaires er bijvoorbeeld achter dat de term sodomie een relevante term kan zijn bij het zoeken naar queerbronnen in het archief. Dit hadden zij van tevoren niet bedacht. Door dit exploratieve onderzoek konden de stagiaires de collectie zich eigen maken wat het initiatief ten goede kwam.

DOCUMENTATIE

Naast het ontwikkelen van de zoekwijzer, werden er verhalen geschreven op basis van queerarchiefstukken binnen het BHIC. Dit zorgde ervoor dat er actief met de archiefstukken omgegaan werd. Hierbij is het van belang bij te houden waar je queerarchiefstukken vindt en reflecteert op waarom het daar te vinden is en niet ergens anders.

TAAL

De verhalen op de website gaan in op archiefstukken die te vinden zijn in het archief van het BHIC. Deze verhalen hebben labels als Homoseksualiteit, Lhbtq+, Queer, Crossdressing, Homoseksueel gedrag en Lesbisch. De keuze in welke labels hierbij worden gebruikt, is afhankelijk van de historische context van de bron. In

sommige bronnen noemen mensen zichzelf bijvoorbeeld lesbisch. In dit geval kan iemand in het verhaal 'lesbies' genoemd worden.

In andere bronnen zijn er enkel aanwijzingen voor queegerelateerde onderwerpen, zoals homoseksuele gevoelens en wordt dit in de bron zelf niet als zodanig genoemd. In deze situaties waarin bronnen vandaag de dag worden geïnterpreteerd als queer is het belangrijk om voorzichtig te zijn met labelen. Hierom spreken sommige verhalen expliciet over queerness en wordt het in andere verhalen door het narratief heen geschreven zonder iemand of handelingen queer te noemen. Het BHIC heeft hierin een middenweg gevonden, waarbij aspecten die wellicht queer zouden kunnen zijn wel gelabeld worden als queer op de site, maar niet zodanig worden genoemd in het verhaal zelf. Zo houdt het BHIC zowel rekening met mogelijk verkeerde interpretatie als met de zichtbaarheid van de queergeschiedenis.

BOUW VOORT OP HET BHIC

Een laatste, maar erg belangrijke tip is: bouw voort op de zoekwijzer van het BHIC! Neem de zoekwijzer en zoektermen die het BHIC heeft opgesteld als basis van je eigen QtC-initiatief. Dit kan vervolgens worden uitgebreid en aangepast op de eigen collectie. Het BHIC wil leren van andere organisaties die ook met QtC aan de slag gaan. Roxanne Lokin zegt: "Wij hebben het opzetje gemaakt. Daarmee hopen we dat andere mensen het kunnen oppakken en er verder mee kunnen, zodat we de zoekwijzer steeds completer kunnen maken." Dus: pak het op en werk samen aan een nóg completer beeld van de queergeschiedenis.

Q U E E R

Literatuur over queeren

Duurzaam

De literatuur toont het belang aan van het queeren van archieven en musea (Arondekar et al. 2015; Mills 2006; Zepeda 2018). Deze benadrukt hoe instellingen hun collecties duurzaam kunnen queeren.

REFLECTIE OP HISTORISCHE FUNDAMENTEN VAN DE ORGANISATIE
De manieren waarop archieven zijn opgebouwd en de visies die

hierachter liggen bepalen hoe men het archief kan gebruiken en wat men hierin kan vinden (Mills, 2006). Dit maakt het belangrijk voor archieven om te reflecteren op hun historische fundamenten. Ze moeten onderzoeken wat historisch gezien is opgeslagen en waarom. Ook de manier waarop collecties worden opgeslagen is belangrijk. De structuur van het archief en de gebruikte categorieën bepalen wat er gevonden kan worden.

Het reflecteren op de structuren en fundamenten van de organisatie is onderdeel van het reflecteren op ideeën van neutraliteit. De norm wordt vaak gezien als neutraal. Ook de normen rondom archiveren worden ingesteld met het idee van neutraliteit. De literatuur over queering toont aan dat neutraliteit niet bestaat, omdat vooroordelen niet te voorkomen zijn (Zepeda, 2018, p. 95). Archieven zijn niet alleen opslagplaatsen van documenten, maar ook "zelf historische actoren, georganiseerd rondom ongeschreven logica van inclusie en exclusie, met de macht om bepaalde verhalen, ervaringen en gebeurtenissen te verheerlijken en andere te verbergen" (Arondekar et al., 2015, p. 214). Archiefinstellingen hebben traditioneel "hegemoniale machtsstructuren bevestigd door geschiedenissen van gemarginaliseerde gemeenschappen uit te wissen en te negeren" (Zepeda, 2018, p. 94).

Queering wordt ook wel "tussen de regels door lezen" (ibid., 95) of "tegen de stroom in lezen" (Arondekar et al., 2015, p. 214) genoemd. Het tegen de veronderstelde neutraliteit van het archief ingaan en reflecteren op de vooroordelen die het archief hebben gevormd tot wat het nu is, kan helpen bij het queeren van het archief (Zepeda, 2018, p. 94). Dit vereist dus een kritische blik op wat historisch waardevol genoeg was om te archiveren, waarom dit als waardevol werd beschouwd en welke geschiedenissen verborgen blijven vanwege deze keuzes.

DE QUEERERVARING NIET ESSENTIALISEREN

Queer is inherent ongedefinieerd. Dit kan het moeilijker maken voor

organisaties om precies te bepalen wat de term queer betekent. Bij het queeren van collecties is het van essentieel belang om de nuances van de term queer te begrijpen om het essentialiseren van queerness te voorkomen. De manier waarop een organisatie omgaat met queerobjecten moet daarom goed doordacht zijn. De queerobjecten binnen een archief "worden het best gepresenteerd als gedeeltelijk en gefragmenteerd, discursief en verlangend, in plaats van manifestaties van een of andere homoseksuele essentie" (Mills, 2006, p. 260). Bij het interpreteren van de geschiedenis met een queerlens moeten we ons bewust zijn van de historische context. Op deze manier kunnen we voorkomen dat we de queergeschiedenis essentialiseren door hedendaagse lenzen. Het gaat er bij QtC niet om wie vroeger queer was, maar het gaat over discussies over waarom en hoe we queers in de geschiedenis kunnen vinden (ibid., p. 261).

EEN POLITIEK STANDPUNT INNEMEN

Bij archiveren en uitvoeren van onderzoek binnen het archief is het belangrijk om rekening te houden met de sociale context van heteronormativiteit. Als collecties niet worden gemaakt en onderzocht vanuit een queerperspectief, bestaat het risico dat heteroseksualiteit steeds opnieuw wordt vastgesteld als de norm. Een queerbenadering helpt de herbevestiging van heteronormativiteit in het archiveren en archiefonderzoek te voorkomen. Ingaan tegen heteronormativiteit in het archief betekent ingaan tegen de heersende norm. Het betwist heteroseksualiteit als de standaard (Zepeda, 2018). Zoals men zich kan voorstellen is het actief ingaan tegen de norm door middel van queering een politiek standpunt (Watts, 2018). QtC wordt moeilijker als organisaties er niet klaar voor zijn dit politieke standpunt in te nemen. Om QtC een succes te maken moeten organisaties queering als een doel uitspreken en actief stappen zetten om dit doel te bereiken.

QUEER

Toekomstig onderzoek

Het verkennende onderzoek waar deze handreiking op is gebaseerd richtte zich op wat wel en niet werkt voor organisaties met ambities om hun collecties te queeren en waarom. Afhankelijk van het type organisatie zijn er verschillende benaderingen nodig voor QtC. Diverse type organisaties met een collectie zoals archieven, musea en erfgoedinstellingen zijn namelijk allemaal verschillend. Aangezien het BHIC een archiefinstelling is, ligt de focus binnen deze handreiking voornamelijk op benaderingen voor organisaties met een archief en hun specifieke behoeften bij het queeren van de collectie. Dit betekent niet dat het praktische advies in deze handreiking niet relevant is voor andere organisaties met een collectie. Toch zou het voor toekomstig onderzoek waardevol zijn om dieper in te gaan op de diverse benaderingen en resultaten van QtC, afhankelijk van het type organisatie. Dit onderzoek zou bijvoorbeeld de specifieke benaderingen voor QtC voor archieven, musea en erfgoedinstellingen afzonderlijk naar voren kunnen brengen.

Daarnaast zou het waardevol zijn om dieper in te gaan op wat het beste werkt voor archiefinstellingen die meer aandacht willen besteden aan de queeraspecten binnen hun collecties. Dit kan worden gedaan via een best-practiceonderzoek. Een best-practiceonderzoek evalueert wat wel en niet werkt voor een specifiek resultaat (Madera, 2013; Krietz, 2008). De informatie over wat werkt wordt vaak afgeleid uit praktische ervaring (Krietz, 2008). Om te bepalen wat het beste werkt, moeten we de benaderingen en resultaten van meerdere archiefinstellingen die betrokken zijn bij QtC vergelijken. Deze handreiking waarin het QtC-initiatief van het BHIC wordt geëvalueerd is een goede start voor deze aanpak. Voor een best-practice zouden de praktijken van het BHIC vergeleken moeten worden met QtC-initiatieven van andere archiefinstellingen. Op deze manier kan worden geconcludeerd welke QtC-aanpak het beste werkt voor archieven.

Best-practiceonderzoek

Veel organisaties streven ernaar een meer diverse en inclusievere wereld door middel van het queeren van hun collecties. Deze handreiking heeft als doel om organisaties te helpen bij het starten van dit proces. Naarmate steeds meer organisaties praktische ervaring opdoen met QtC zal er meer kennis zijn over de beste benaderingen voor het queeren van collecties.

Q U E E R

Bibliografie

Amsterdam Museum. z.j. "[IN]visible @ Amsterdam Museum." Geraadpleegd op 13 mei, 2023. <https://hart.amsterdam.nl/page/55621/in-visible-audio-guide-at-amsterdam-museum>.

Arondekar, Anjali, Ann Cvetkovich, Christina B. Hanhardt, Regina Kunzel, Tavia Nyong'o, Juana María Rodríguez, en Susan Stryker. 2015. "Queering Archives: A Roundtable Discussion." *Radical History Review* 122: 211-231. DOI: 10.1215/01636545-2849630.

Brants, Luc. 2018. "Homoseksualiteit in Brabant: Van doodzwijgen naar roze maandag." In *Brabant: Tijdschrift voor Brabants heem en erfgoed*, 8-17. <https://www.bhic.nl/integrated?mizig=82&miadt=235&miaet=14&micode=1142&minr=16986625&miview=ldt>.

COC. 2015. "Queering the collections - seksuele en genderidentiteit in erfgoed." 12 maart. <https://coc.nl/queering-thecollections-seksuele-en-genderidentiteit-in-erfgoed/>. Groninger Museum. 2022. "Groninger Museum start met Queertour." 7 december. <https://www.groningermuseum.nl/pers/groninger-museum-start-met-queertour>.

Groninger Museum. z.j. "Queertour – Gianni Versace Retrospective." Geraadpleegd op 11 mei, 2023. <https://www.groningermuseum.nl/bezoek/activiteiten/queertour-gianni-versace-retrospective-2>.

IHLIA LGBTI Heritage. 2022. "Opbrengst Workshop Queering the Collections + Bericht COC Rotterdam."

Madera, M. Juan. 2013. "Best Practices in Diversity Management in Customer Service Organizations: An Investigation of Top Companies Cited by Diversity Inc." *Cornell Hospitality Quarterly* 54(2):124-135.

Mills, Robert. 2006. "Queer is here? Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender." *History Workshop Journal* 62(1):253-263. <https://doi.org/10.1093/hwj/dbl006>.

Museum Arnhem. z.j. "How dare you make me feel this way." Geraadpleegd op 11 mei, 2023. <https://www.museumarnhem.nl/nl/tentoonstellingen/how-dare-you-make-me-feel-this-way>.

Nieuwe Instituut. z.j. "Collection Otherwise." <https://>

nieuweinstituut.nl/en/projects/collecting-otherwise/ seenunseen?
mtm_campaign=02-1NLTentoonstellingen&mtm_source=
cpc&mtm_medium=google&mtm_group=Tentoonstellingen
(DSA)&gclid=Cj0KCOjwr82iBhCuARIsAO0EAZxSNH55t7a34wwbl_
LLPpV5XHWzzGt2i4CI1IQ3VmrojKbA8PCm09saAhHdEALw_wcB

Regionaal Archief Tilburg. 2019. "Symposiumbundel Uit de kast!
Beschikbaar." Geraadpleegd op 22 juni, 2023. [https://www.
regionaalarchief.nl/home/blog-detail/algemeen/2019/05/14/
symposiumbundel-uit-de-kast!-beschikbaar/](https://www.regionaalarchief.nl/home/blog-detail/algemeen/2019/05/14/symposiumbundel-uit-de-kast!-beschikbaar/).

Rijksmuseum. z.j. "Queering the Rijksmuseum." Geraadpleegd op
13 mei, 2023. [https://www.rijksmuseum.nl/en/rijksstudio/
989610-niels-van-maanen/collections/queering-the-rijksmuseum?
ii=0&p=0](https://www.rijksmuseum.nl/en/rijksstudio/989610-niels-van-maanen/collections/queering-the-rijksmuseum?ii=0&p=0).

Krietz, Patricia. 2008. "Best practices for Managing
Organizational Diversity." *The Journal of Academic Librarianship*
34(2):101-120.

Watts, Gina. 2018. "Queer Lives in Archives: Intelligibility and
Forms of Memory." *disClosure: A Journal of Social Theory* 27: 103-111.
<https://doi.org/10.13023/disclosure.27>.

Zepeda, Lizeth. 2018. "Queering the Archive: Transforming the
Archival Process." *disClosure: A Journal of Social Theory* 27: 94-102.
DOI: <https://doi.org/10.13023/disclosure.27>.

Handreiking Queering the Collections

Jindra Maes

In opdracht van:
IHLIA LGBTI Heritage

In samenwerking met:
BHIC